

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
«ЧЕРНІГІВСЬКИЙ КОЛЕГІУМ» імені Т. Г. ШЕВЧЕНКА

Факультет початкового навчання

Кафедра мов і методики їх викладання

*Зразки й алгоритми
каліграфічного написання
арабських цифр і
арифметичних знаків*

*Методичні рекомендації
для студентів денної та заочної форм навчання
спеціальності 013 Початкова освіта
педагогічних закладів вищої освіти*

За загальною редакцією Н.О. Янко

Чернігів
2018

УДК 373.3.016:51+003.356.2](072)

ББК В1р11я7

З 89

Рецензенти:

Жлудько В.М. – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри мистецьких дисциплін Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т.Г. Шевченка;

Любченко В.В. – учитель вищої категорії ліцею № 15 м. Чернігова.

Укладачі: *Ігнатова К. В., Ткачук Д. О.* – студентки 42 групи факультету початкового навчання Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т.Г. Шевченка.

З 89 Зразки й алгоритми каліграфічного написання арабських цифр і математичних знаків : метод. рекомендації для студентів денної та заочної форм спеціальності 013 Початкова освіта педагогічних закладів вищої освіти / [уклад. : Ігнатова К. В., Ткачук Д. О. ; авт. віршів : Барнич О. В.] ; за заг. ред. Н. О. Янко. – Чернігів : НУЧК імені Т.Г. Шевченка, 2018. – 28 с. – (Серія «Нова українська школа»).

У методичних рекомендаціях подано зразки та пояснення (алгоритми) каліграфічного написання арабських цифр і арифметичних знаків відповідно до «Єдиних зразків каліграфічного письма цифр, українських і російських букв та їх з'єднань», затверджених рішенням колегії МОН України від 18.07.2003 № 8/2-19.

Для студентів спеціальності 013 Початкова освіта педагогічних закладів вищої освіти, учителів початкової школи, методистів, батьків.

УДК 373.3.016:51+003.356.2](072)

ББК В1р11я7

*Рекомендовано до друку рішенням
кафедри мов і методики їх викладання Національного університету
«Чернігівський колегіум» імені Т.Г. Шевченка
(протокол № 5 від 22 грудня 2017 року).*

© Ігнатова К.В., Ткачук Д.О., 2018

© Барнич О.В., автор віршів, 2018

© Янко Н.О., заг. редакція, 2018

ПЕРЕДМОВА

Формування в молодших школярів навичок графічно правильного, охайного та в міру швидкого письма цифр і арифметичних знаків є одним із важливих завдань навчання математики в початковій школі. Цілком очевидно, що результативність такої роботи залежить від підготовки вчителя, його методичної і графічної компетентності.

Основне призначення посібника – допомогти майбутнім фахівцям початкової школи засвоїти графіку арабських цифр і арифметичних знаків, оволодіти методикою навчання каліграфічного письма учнів на уроках математики.

У сучасній початковій школі навчання каліграфічного письма цифр і арифметичних знаків здійснюється у зошитах із графічною сіткою № 5 (із розлінуванням у клітинку). Застосування такої графічної сітки полегшує розміщення цифр і знаків як по горизонталі, так і по вертикалі. Особливо це необхідно тоді, коли учні записують різні арифметичні дії [2, с. 133; 4, с. 342].

Структуру кожної цифри, послідовність її написання визначено в «Основних технічних характеристиках форм цифр для використання в загальноосвітніх навчальних закладах України», затверджених МОН України [6].

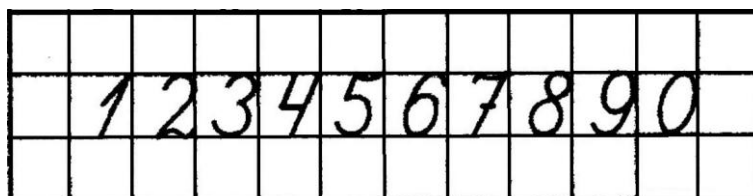
Арабські цифри складаються з таких елементів:

- коротка пряма похила лінія;
- довга пряма похила лінія;
- правий і лівий малий півовали;
- правий і лівий великий півовали;
- великий і малий овали;

- горизонтальна хвиляста лінія;
- коротка горизонтальна пряма лінія;
- дугоподібна лінія.

Щоб учні правильно розміщували цифри в клітинці, точно передавали їхню конфігурацію, необхідно дотримуватися загальнометодичних вимог:

- 1) кожна цифра пишеться в окремій клітинці під нахилом 65° ;
- 2) верхня частина цифр торкається правої сторони (або верхнього правого кута) клітинки, а нижня частина – середини нижньої сторони клітинки;
- 3) у першому-другому класі всі цифри слід писати заввишки в одну клітинку, а в третьому-четвертому – на $3/4$ її висоти;
- 4) ширина дорівнює приблизно половині висоти цифр;
- 5) цифри 0, 1, 2, 3, 6, 8, 9 пишуться без відриву ручки від паперу;
- 6) навчати каліграфічного написання цифр потрібно за порядком лічби.

Ознайомлення першокласників із каліграфічним написанням арабських цифр доцільно проводити в такій послідовності:

- розглядання демонстраційного зразка друкованої і рукописної цифри, їх порівняння;
- встановлення схожості будови цифри з предметами навколишньої дійсності;
- аналіз складових елементів цифри;

- порівняння структури нової цифри з вивченими цифрами (визначення спільних елементів);
- показ учителем послідовності написання цифри на дошці з детальним коментуванням (2-3 цифри);
- засвоєння конфігурації цифри за допомогою різних методичних прийомів письма (письмо в повітрі, письмо мокрим пензлем на дошці, письмо протилежним кінцем ручки на парті, письмо пальчиком на долоні, обведення «цифри-шершавчика», конструювання цифри з різних матеріалів (паличок, мотузки), ліплення з пластиліну тощо);
- повільне наведення зразка цифри в зошиті за пунктирними лініями;
- самостійне написання трьох цифр учнями в зошиті (учитель перевіряє написане);
- виправлення графічних і технічних помилок, повторне пояснення вчителем (за потреби);
- самостійне написання цифри учнями до кінця рядка.

Звертаємо увагу на те, що писати першу цифру в збільшеному розмірі доцільно не лише в повітрі, на дошці, а й на альбомному аркуші паперу. Крім того, можна запропонувати учням на уроці або вдома домалювати певні деталі, розфарбувати цифру так, щоб утворився живий чи неживий предмет.

Після написання першого рядка нової цифри необхідно залучати школярів до самоаналізу й самооцінки виконаної роботи. З цією метою можна запропонувати учням обрати більш вдало написану цифру («Королеву рядка») і намалювати над нею корону, а також визначити цифру, написану найгірше («Попелюшку»), і поставити над нею іншу

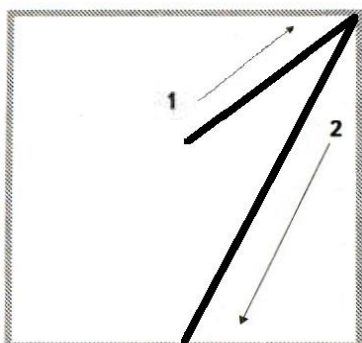
позначку. Такий спосіб самоперевірки буде доречним і під час вивчення арифметичних знаків.

Оскільки дітям молодшого шкільного віку властиві емоційність сприймання, чутливість до образних висловів, багатство уяви, кращому запам'ятовуванню структури нової цифри, послідовності написання її сприятиме робота над віршами. В основній частині наших методичних рекомендацій подано вірші про цифри, автором яких є О.В. Барнич, член ВТС «Конгрес літераторів України», кандидат педагогічних наук, доцент кафедри мов і методики їх викладання Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т.Г. Шевченка. Вважаємо, що їх використання буде доречним у процесі первинного ознайомлення з числом і цифрою, аналізу будови цифри, порівняння її з предметами навколишньої дійсності.

Урахування вищезазначених методичних правил і вимог на уроках математики сприятиме оволодінню учнями початкової школи навичками каліграфічного письма арабських цифр і арифметичних знаків.

НАПИСАННЯ АРАБСЬКИХ ЦИФР

Цифра 1

Це гілка зламана чи спиця?
Та ні! Звичайна одиниця!
Її уважно розглядаю:
Дві лінії похилі має.
Коротка – перша, довга – друга.
Писати легко! Без напруги!

Цифра 1 складається з двох елементів: короткої та довгої прямих похилих ліній.

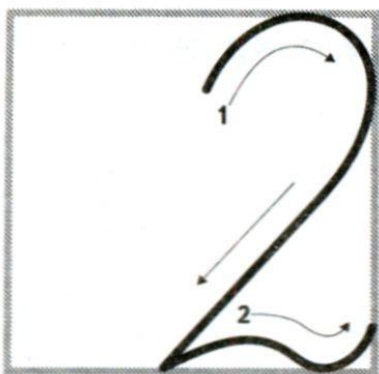
Послідовність написання цифри

1. Починаємо писати цифру трохи вище від середини клітинки.

2. Ведемо коротку пряму похилу лінію до верхнього правого кута клітинки.

3. Не відриваючи руки, пишемо довгу пряму похилу лінію вниз до середини нижньої сторони клітинки.

Цифра 2

Чи це не лебідь вплива?
Така поважна цифра два!
В ній заокруглення, пряма,
Ще й хвостик – кращого нема!
Три елементи ці з'єднаю –
Найкращу в класі цифру маю!

Цифра 2 складається з трьох елементів: верхнього правого заокруглення, довгої прямої похилої лінії та горизонтальної хвилястої лінії.

Послідовність написання цифри

1. Починаємо писати цифру вище від середини клітинки.

2. Заокруглюємо вгору праворуч, торкаючись верхньої сторони клітинки.

3. Зрізуючи верхній правий кут і торкаючись правої сторони клітинки, описуємо малий правий півовал, що продовжується довгою прямою похилою лінією.

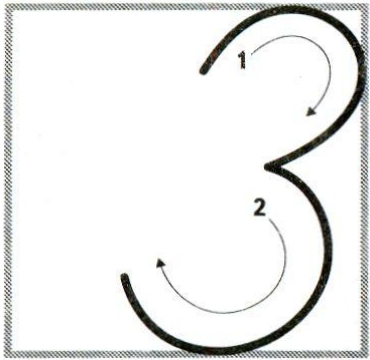
4. Не відриваючи руки, ведемо її вниз до середини нижньої сторони клітинки.

5. Повертаємо праворуч і, не відриваючи руки, уздовж нижньої сторони клітинки пишемо горизонтальну хвилясту лінію до нижнього правого кута клітинки.

Увага! Горизонтальна хвиляста лінія не заходить у нижній правий кут, а піднімається трохи вище, зрізуючи його і торкаючись правої сторони клітинки.

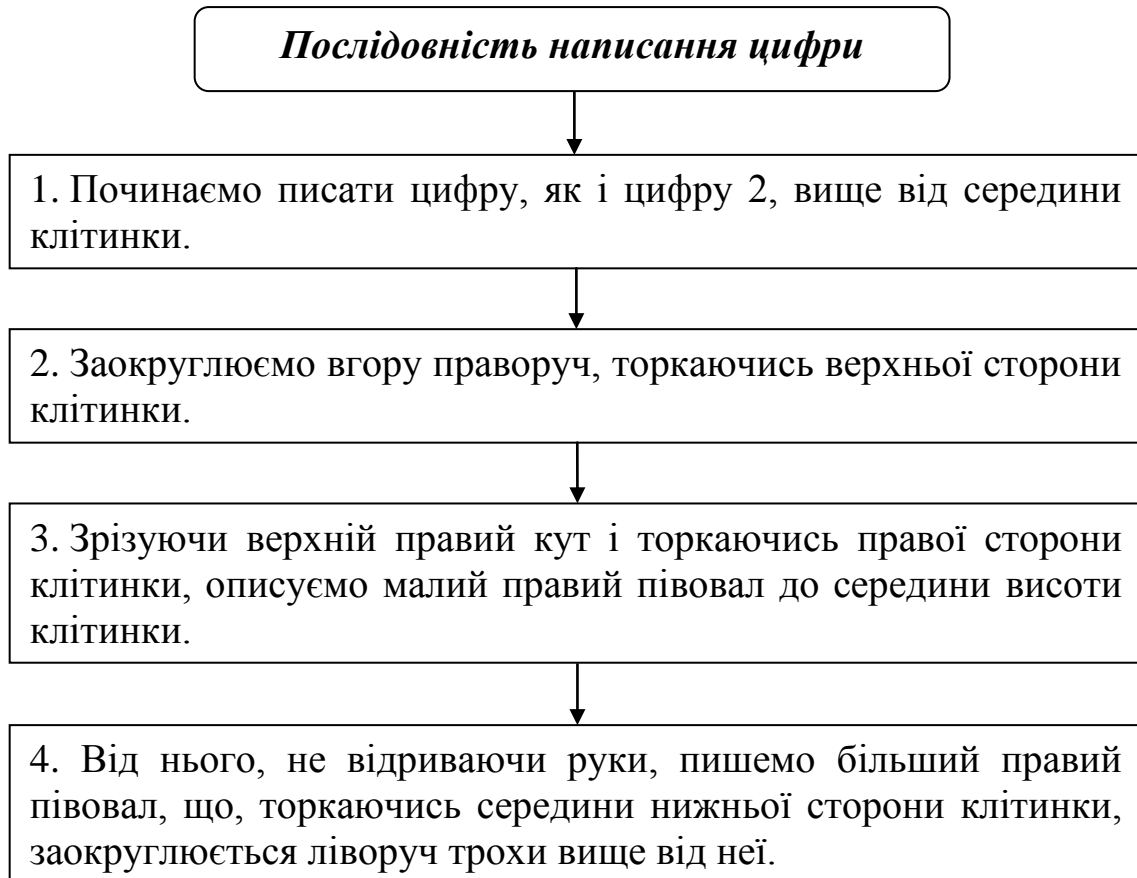

Цифра 3

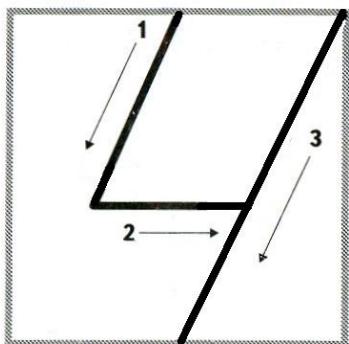
Метелик разом крильця склав –
На цифру три він схожим став!
Два правих півовали має,
Я обережно їх з'єднаю
Аж на середині клітинки –
І цифра буде, мов з картинки!
До півовалів придивлюся
Та з розміром не помилюся!

Цифра 3 складається з двох елементів: верхнього і нижнього малих правих півовалів.

Увага! Верхній півовал за розміром трохи менший від нижнього. Нижній півовал не торкається правої сторони клітинки.

Цифра 4

Це стільчик догори ногами?
Чотири так жартує з нами!
Ця цифра просто ідеальна:
Похили дві й горизонтальна.
Дві коротенькі, третя – ні.
Вдалося написати мені!

Цифра 4 складається з трьох елементів: короткої похилої, короткої прямої горизонтальної та довгої прямої похилої ліній.

Послідовність написання цифри

1. Починаємо писати цифру від середини верхньої сторони клітинки.

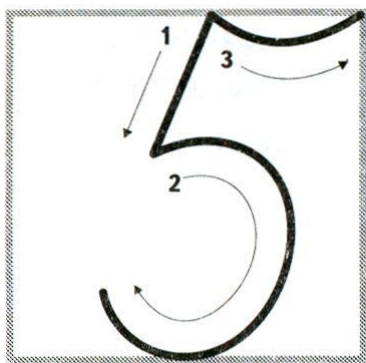
2. Ведемо коротку пряму похилу лінію вниз ліворуч, трохи нижче від середини клітинки.

3. Не відриваючи руки, повертаємо різко вправо і пишемо коротку горизонтальну пряму лінію, що не доводиться до правої сторони клітинки.

4. Відриваємо руку і від верхнього правого кута ведемо вниз довгу пряму похилу лінію до середини нижньої сторони клітинки, торкаючись другого елемента цифри.

Увага! Коротка і довга прямі похилі лінії мають бути паралельні між собою.

Цифра 5

На половину яблука подібна цифра 5!
Не будемо кусать її, а будемо писать!
Пряму похилу лінію і півовал ще має,
Дугоподібною, мов хвостиком, махає!

Цифра 5 складається з трьох елементів: короткої прямої похилої лінії, малого правого півовалу та дугоподібною лінії.

Послідовність написання цифри

1. Починаємо писати цифру від середини верхньої сторони клітинки.

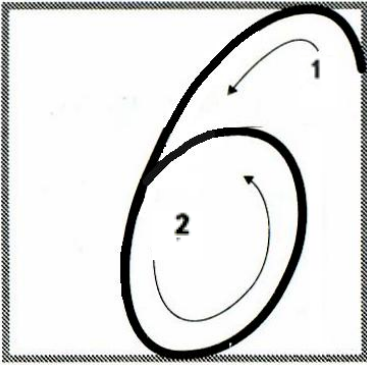
2. Ведемо коротку похилу лінію вниз і трохи ліворуч до середини висоти клітинки.

3. Не відриваючи руки, описуємо малий правий півовал, що торкається середини нижньої сторони клітинки, і заокруглюється ліворуч, ближче до її нижнього лівого кута.

4. Відриваємо руку і від першого елемента цифри ведемо дугоподібну лінію до верхнього правого кута клітинки.

Увага! Малий правий півовал не торкається правої сторони клітинки.

Цифра 6

Замком на воротах висить цифра шість,
Аби не заходив непроханий гість.
Великий такий півовал лівий має,
Маленький овал у клубочок мотає,
За межі клітинок не вийде вона –
І знизу, і зверху – одна ширина!

Цифра 6 складається з двох елементів: великого лівого півовалу і малого овалу.

Послідовність написання цифри

1. Починаємо писати цифру трохи нижче від верхнього правого кута на правій стороні клітинки.

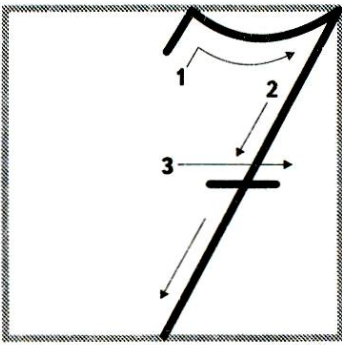
2. Ведемо вгору ліворуч, заокруглюючи і зрізуючи верхній правий кут клітинки.

3. Торкнувшись верхньої сторони клітинки, заокруглюємо вниз і описуємо великий лівий півовал.

4. Торкнувшись нижньої сторони клітинки, описуємо малий овал, що з'єднується з першим елементом цифри трохи вище і ліворуч від середини клітинки.

Увага! Ширина цифри вгорі та внизу однакова. Малий овал не торкається правої сторони клітинки.

Цифра 7

Гляньте ось, яка краса!
Чи це, часом, не коса,
Щоб кролям косить травичку?
Цифра сім ця невеличка!
Ліній є у ній аж три –
Гарну цифру з них створи!

Цифра 7 складається з трьох елементів: хвилястої горизонтальної лінії, прямої довгої похилої та короткої горизонтальної ліній.

Послідовність написання цифри

1. Починаємо писати цифру трохи нижче від середини верхньої сторони клітинки.

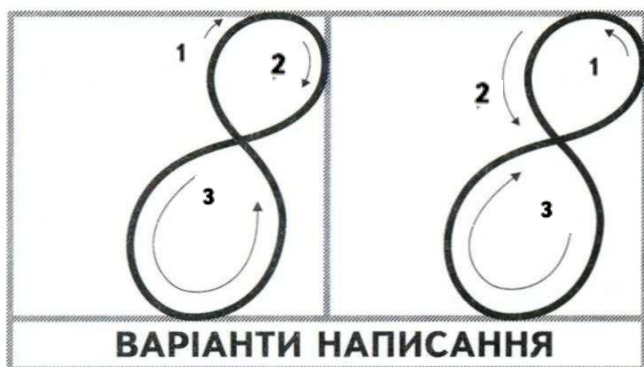
2. Ведемо горизонтальну хвилясту лінію, торкаючись верхньої сторони клітинки, до її верхнього правого кута.

3. Не відриваючи руки, пишемо вниз довгу пряму похилу лінію на середину нижньої сторони клітинки.

4. Відриваємо руку і посередині другого елемента (симетрично з двох сторін) проводимо коротку горизонтальну пряму лінію.

Увага! Коротку горизонтальну лінію не доводимо до правої сторони клітинки.

Цифра 8

Це бублики чи сніговик?
Чи, може, бантик-жартівник?
Та ні, уважніше дивися,
Бо перед нами цифра 8.
Вона овали більший, менший має,
Як два чи шість, писати починаєм.

Цифра 8 складається з двох елементів: верхнього і нижнього малих овалів.

Перший спосіб написання:

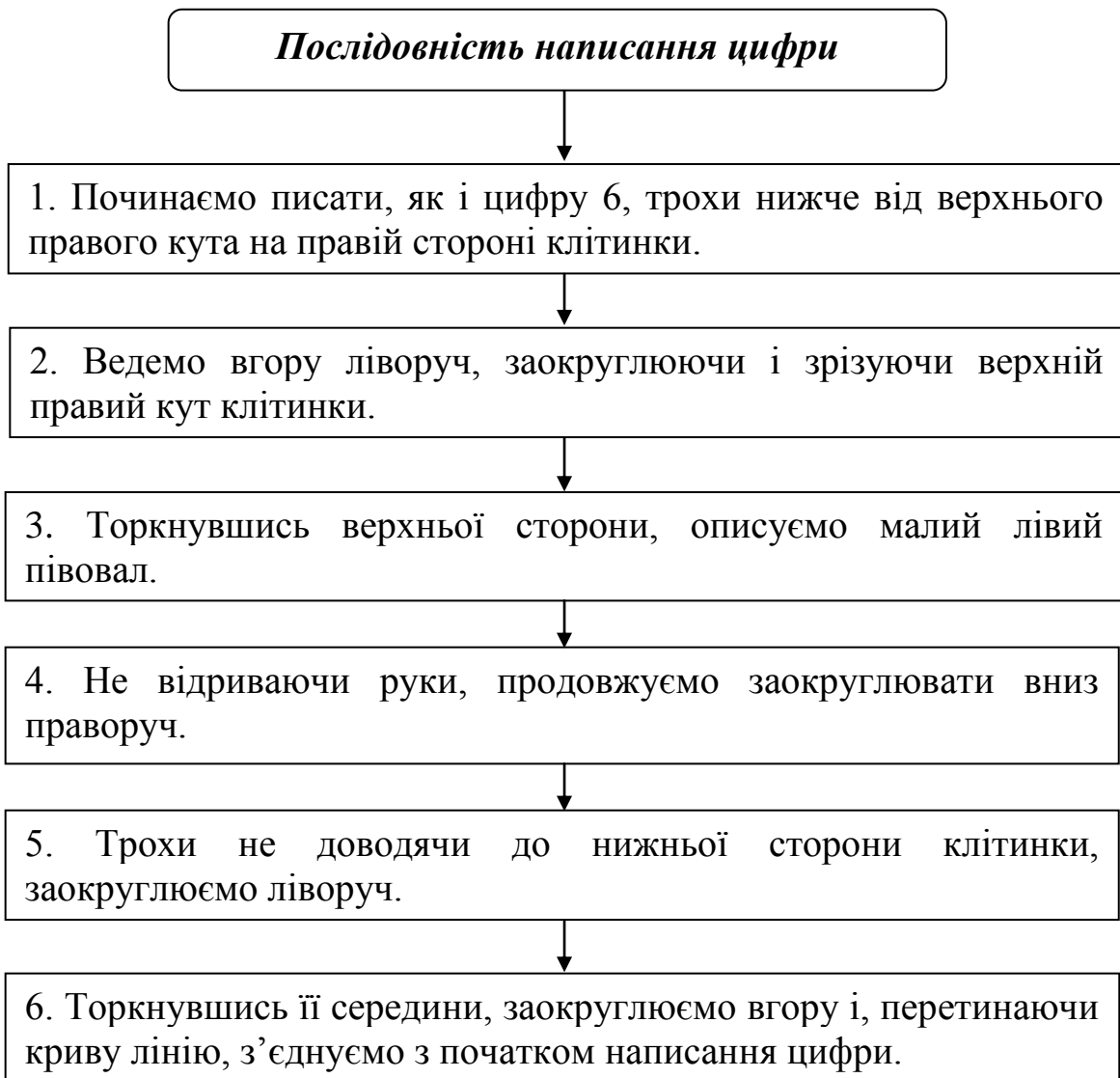
Послідовність написання цифри

1. Починаємо писати, як і цифру 2, вище від середини клітинки.
2. Заокруглюємо вгору праворуч, торкаючись верхньої сторони клітинки.
3. Зрізуючи верхній правий кут і торкаючись правої сторони клітинки, описуємо малий правий півовал.
4. Не відриваючи руки, продовжуємо заокруглювати вниз ліворуч.
5. Трохи не доводячи до нижньої сторони клітинки, заокруглюємо праворуч.
6. Торкнувшись її середини, заокруглюємо вгору і, перетинаючи криву лінію, з'єднуємо з початком написання цифри.

Увага! Верхній правий півовал переходить у нижній малий овал трохи вище і праворуч від середини клітинки. Верхній елемент цифри за розміром трохи менший від нижнього. Нижній малий овал не торкається правої сторони клітинки.

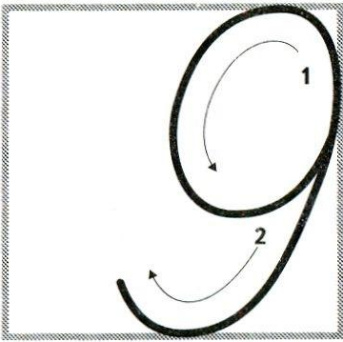
Другий спосіб написання:

Послідовність написання цифри

Увага! Верхній лівий півовал переходить у нижній малий овал трохи вище і праворуч від середини клітинки. Верхній елемент цифри за розміром трохи менший від нижнього. Нижній малий овал не торкається правої сторони клітинки.

Цифра 9

Хтось цифру 6 перевернув,
Залишив так, мабуть, забув!
Тепер ми цифру 9 маєм,
Її всі елементи знаєм.

Цифра 9 цифра складається з двох елементів: малого овалу і великого правого півовалу.

Послідовність написання цифри

1. Починаємо писати цифру трохи нижче від верхнього правого кута на правій стороні клітинки.

2. Ведемо вгору ліворуч, заокруглюючи і зрізуючи верхній правий кут клітинки.

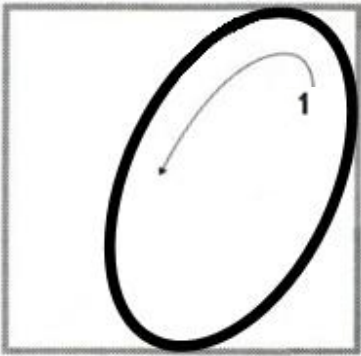
3. Торкнувшись верхньої сторони, описуємо малий овал, що заокруглюється нижче від середини клітинки і з'єднується з початком написання.

4. Від нього, не відриваючи руки, пишемо вниз великий правий півовал, який торкається середини нижньої сторони клітинки і заокруглюється вгору ліворуч.

Увага! Ширина цифри вгорі та внизу однакова.

Цифра 0

О! Це, напевно, бублик? Так?
Чи можна скуштувати на смак?
Та ні! Це ж нуль, як буква о,
Вона відома нам давно.

Цифра 0 – великий овал, похилений праворуч.

Послідовність написання цифри

1. Починаємо писати цифру трохи нижче від верхнього правого кута на правій стороні клітинки.

2. Ведемо вгору ліворуч, заокруглюючи і зрізуючи верхній правий кут клітинки.

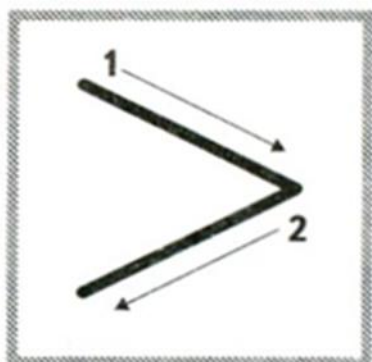
3. Торкнувшись верхньої сторони клітинки, пишемо вниз ліворуч, теж заокруглюючи.

4. Трохи не доводячи до нижньої сторони клітинки, плавно заокруглюємо праворуч.

5. Торкнувшись середини цієї сторони, ведемо вгору до початку написання цифри.

НАПИСАННЯ АРИФМЕТИЧНИХ ЗНАКІВ

Знак «більше»

Знак «більше» складається з двох коротких прямих ліній.

Послідовність написання знаку

1. Починаємо писати знак, трохи відступивши від верхньої і лівої сторін клітинки.

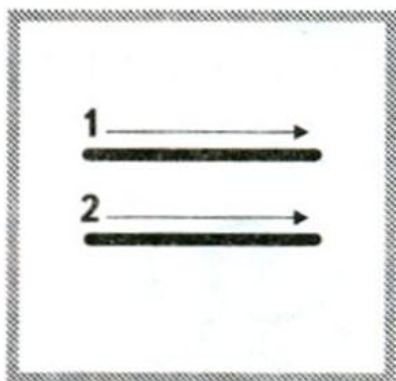
2. Пишемо вниз праворуч коротку пряму лінію, що трохи не доводиться до правої сторони клітинки і закінчується на середині її висоти.

3. Повертаємо різко вліво і, не відриваючи руки, пишемо вниз другу коротку пряму лінію, що трохи не доводиться до нижньої та лівої сторін клітинки.

Увага! Відстань від початку і кінця написання ліній до сторін клітинки має бути однаковою.

Знак «дорівнює»

Знак «дорівнює» складається з двох коротких прямих ліній.

Послідовність написання знаку

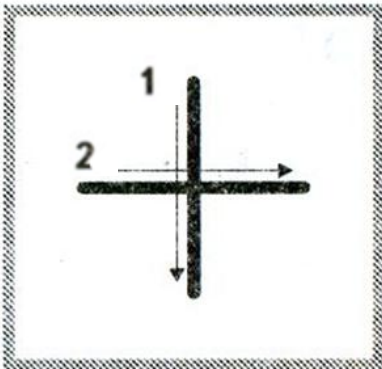
1. Починаємо писати знак, відступивши трохи вище і праворуч від середини лівої сторони клітинки.

2. Пишемо праворуч коротку пряму лінію, що не доводиться до правої сторони клітинки і закінчується трохи вище від середини її висоти.

3. Відриваємо руку і, відступивши трохи нижче і праворуч від середини лівої сторони клітинки, пишемо другу коротку пряму лінію, що так само не доводиться до правої сторони клітинки і закінчується трохи нижче від середини її висоти.

Увага! Лінії мають бути однакової довжини, паралельні верхній і нижній сторонам клітинки.

Знак дії додавання («плюс»)

Знак дії додавання («плюс») складається з двох коротких прямих ліній.

Послідовність написання знаку

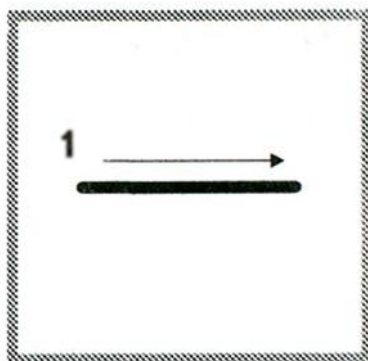
1. Починаємо писати знак трохи нижче від середини верхньої сторони клітинки.

2. Пишемо коротку пряму лінію вниз, перетинаючи середину клітинки і трохи не доводячи до її нижньої сторони.

3. Відриваємо руку і, трохи відступивши від лівої сторони клітинки, посередині першого елемента пишемо другу коротку пряму лінію, яку трохи не доводимо до середини правої сторони клітинки.

Увага! Відстань від початку і кінця написання ліній до сторін клітинки має бути однаковою. Короткі прямі лінії перетинаються посередині клітинки і проводяться паралельно її сторонам.

Знак дії віднімання («мінус»)

Знак дії віднімання («мінус») – коротка пряма горизонтальна лінія.

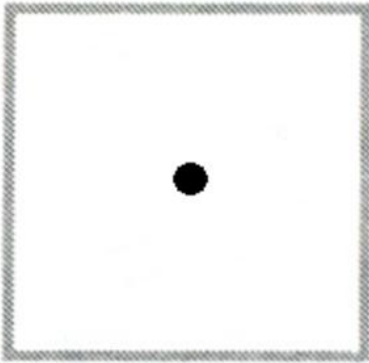
Послідовність написання знаку

1. Починаємо писати знак, трохи відступивши праворуч від середини лівої сторони клітинки.

2. Ведемо пряму горизонтальну лінію до середини правої сторони клітинки, трохи не дописуючи до неї.

Увага! Відстань до правої та лівої сторін клітинки від початку і кінця написання знака має бути однаковою.

Знак дії множення («крапка»)

Знак дії множення – крапка.

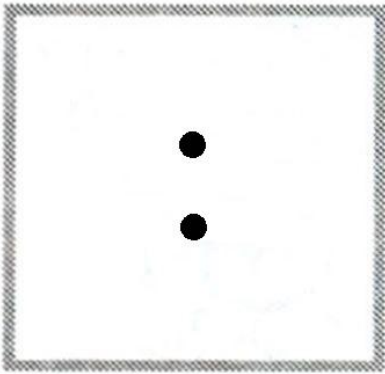
Послідовність написання знаку

1. Пишемо знак дії множення посередині клітинки.

2. Ставимо ручку на середину клітинки, злегка натискуємо і відриваємо руку від паперу.

Увага! Крапка ставиться одним дотиком до паперу.

Знак дії ділення («дві крапки»)

Знак дії ділення – дві крапки.

Послідовність написання знаку

1. Починаємо писати знак дії ділення трохи вище від середини клітинки.

2. Ставимо ручку трохи вище від середини клітинки, злегка натискуємо і відриваємо руку від паперу.

3. Ставимо ручку трохи нижче від середини клітинки, знову натискуємо і відриваємо руку від паперу.

Увага! Крапки ставляться одним дотиком до паперу, симетрично щодо середини клітинки.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Від А до Я. Від 1 до 10 : навч. посіб. для студентів вищих пед. навч. закл. / укладач : Г. С. Демидчик. – Глухів : РВВ Глухівського НПУ ім. О. Довженка, 2015. – 52 с.
2. Кирей І. Ф. Методика викладання каліграфії : навч. посіб. / І. Ф. Кирей, А. В. Трунова. – К. : Вища школа, 1994. – 196 с.
3. Математика : навчальна програма для загальноосвітніх навчальних закладів. 1-4 класи (Оновлено) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalni-programi/navchalni-programi-dlya-pochatkovoyi-shkoli>.
4. Методика навчання каліграфії в сучасній початковій школі : навч. посіб. / Н. М. Бондар, О. Ю. Прищепа, В. А. Трунова, І. В. Цєпова, М. І. Чабайовська ; за ред. В. А. Трунової. – Х. : Ранок, 2017. – 464 с.
5. Палійчук О. Методика навчання каліграфічного письма : навч. посіб. для ВНЗ / Оксана Палійчук. – 2-ге вид. – Чернівці : Букрек, 2015. – 343 с.
6. Про розроблення єдиних зразків каліграфічного письма цифр, українських та російських букв та їх з'єднань / Рішення колегії Міністерства освіти і науки України від 18 липня 2003 р. (протокол № 8/2-19) // Початкова школа. – 2004. – № 1. – С. 12–15.
7. Федієнко В. Математичні прописи : зошит-шаблон з навчання написання цифр / Василь Федієнко, Ольга Черевко. – Х. : Школа, 2016. – 48 с.

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА	3
НАПИСАННЯ АРАБСЬКИХ ЦИФР	7
Цифра 1	7
Цифра 2	8
Цифра 3	9
Цифра 4	10
Цифра 5	11
Цифра 6	12
Цифра 7	13
Цифра 8	14
Цифра 9	16
Цифра 0	17
НАПИСАННЯ АРИФМЕТИЧНИХ ЗНАКІВ	18
Знак «більше»	18
Знак «менше»	18
Знак «дорівнює»	19
Знак дії додавання («плюс»)	21
Знак дії віднімання («мінус»)	22
Знак дії множення («крапка»)	23
Знак дії ділення («дві крапки»)	24
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	25

НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНЕ ВИДАННЯ

Серія «Нова українська школа»

**Зразки й алгоритми
каліграфічного написання
арабських цифр і арифметичних знаків**

Методичні рекомендації
для студентів денної та заочної форм навчання
спеціальності 013 Початкова освіта
педагогічних закладів вищої освіти

Укладачі:

**Ігнатова Катерина Валеріївна
Ткачук Діана Олександрівна**

Автор віршів:

Барнич Оксана Вікторівна

Загальна редакція:

Янко Наталія Олексіївна

Технічний редактор – *О.І. Полковник*

*Свідоцтво про державну реєстрацію
друкованого засобу масової інформації
серія КВ № 17500-6250 ПР від 16.11.2010 р.*

Підписано до друку 16.05.2018 р. Формат 60×84 1/16.
Папір офсетний. Друк на різнографі.
Ум. друк. арк. 1,63. Обл. вид. арк. 0,87.
Наклад 50 прим. Зам. № 846.
Редакційно-видавничий відділ НУЧК імені Т.Г. Шевченка
14013, м. Чернігів, вул. Гетьмана Полуботка, 53, к. 208
Тел. 65-17-99. chnpu.tipograf@gmail.com